

Geachte Minister van Weel, geachte medewerkers van het Ministerie van Asiel en Migratie,
Hierbij reageer ik op de consultatie ‘Novelle strafbaarstelling illegaal verblijf’. Ik ga niet alleen in op de rol van de hulpverlener, waar deze novelle specifiek betrekking op heeft, maar op het gehele artikel over strafbaarstelling van verblijf. Het niet bestraffen van hulpverleners is een goede stap in de juiste richting, maar niet genoeg. Mijn advies: schrap het hele artikel over strafbaarstelling van illegaal verblijf.

Zonder verblijfsstatus in Nederland

Mensen zonder geldige verblijfsstatus bevinden zich vaak in een kwetsbare en ingewikkelde situatie. Wie asiel aanvraagt en wordt afgewezen, moet officieel zo snel mogelijk vertrekken. In werkelijkheid blijkt dat soms onmogelijk. Ook gaat het politieke debat er aan voorbij dat er mensen zijn die door andere situaties hier zonder de juiste papieren verblijven. Denk hierbij aan gezinsmigranten bij wie de procedure hapert, de arbeidsmigrant die door is blijven werken waarvan het visum is verlopen, en anderen die ergens in de procedure vast zijn gelopen.

In de maatschappij zijn deze mensen nauwelijks zichtbaar, maar ze zijn er wel. Tijdens de Pride voer een boot mee vol mensen zonder verblijfsstatus. Velen van hen vroegen ooit asiel aan, maar kregen een negatieve beslissing. Sommigen konden hun LHBTQI+-identiteit niet voldoende aantonen, anderen liepen vast door (onbedoelde) fouten of tekorten van de procedure. Toch delen zij één overtuiging: liever onzichtbaar leven in Nederland dan terugkeren naar een land waar hun geaardheid verboden is en hun leven gevaar loopt.

Er zijn ook mensen uit oorlogsgebieden of uit landen zonder (door Nederland) erkende overheid. Vaak leidt hun aanvraag wel tot bescherming, maar niet altijd. Wat betekent het als iemand “terug moet” naar Afghanistan of Somalië? Nederland erkent de Taliban niet als wettige regering; daardoor zijn er geen reisdocumenten om uitzetting te regelen. En in Somalië woedt al sinds de jaren '90 een burgeroorlog, zonder functionerende centrale staat of ambassade. Voor wie geen papieren bezit of wiens identiteit wordt betwist, is terugkeer een onmogelijke opdracht.

Waarom maken we ons het meeste zorgen om deze groep?

Mensen zonder papieren zijn onzichtbaar: ze zijn druk aan het overleven door bijvoorbeeld huizen schoon te maken, te klussen, op de kinderen te passen of te zwoegen in de afwaskeuken. Ze werken wanneer huiseigenaren of ouders aan het werk zijn en ontlasten hen.

Als deze mensen van de ene op de andere dag strafbaar zijn, puur alleen om hun status, dan worden ze direct kwetsbaar voor uitbuiting, intimidatie en geweld. Deze mensen worden vogelvrij verklaard. Wat als de huishoudelijke hulp of oppas seksueel misbruikt wordt? Naar wie kan deze persoon dan toe voor bescherming? En als de klusjesman wordt gevraagd om ineens ook verdachte pakketjes rond te brengen? Kan die dan nee zeggen? Of is dreigen met hen aangeven als illegaal voldoende om iemand naar diens pijpen te laten dansen?

Dit is geen fictief ‘wat als’-verhaal. Want we zien nu al dat ongedocumenteerden vaak slachtoffer zijn van uitbuiting. We zien dit bij au pairs, schoonmakers en sekswerkers, die al dan niet hier naartoe gelokt zijn met valse beloftes.

Het is ontzettend belangrijk dat de politie een veilige plek blijft voor slachtoffers van uitbuiting die weten te ontsnappen aan hun situatie. Wanneer we verblijf zonder de juiste papieren strafbaar gaan

stellen, dan wordt de positie van deze mensen per definitie kwetsbaarder en creëren we ruimte voor echte daders die volledig vrijuit kunnen gaan.

Een klikcultuur

Stelt u zich voor dat deze wetgeving – waar wij geen voorstander van zijn – toch wordt aangenomen. Wat betekent dit voor de levens van betrokken gezinnen? Kinderen kunnen volgens internationale verdragen in ieder geval tot hun 18e naar school, soms langer, en hebben recht op zorg en basisvoorzieningen. Maar wat gebeurt er als klasgenoten of hun ouders weten dat een kind geen geldige verblijfsstatus heeft? Dan bestaat het risico dat ouders in detentie belanden, kinderen in pleeggezinnen terechtkomen. Of dat gezinnen voortdurend opgejaagd worden door meldingen uit de omgeving. En vergeet niet, deze mensen weten al dat klikken van burens of anderen mogelijk is. Gaan we dit nu nog verder promoten en normaliseren?

In onze samenleving zijn we terecht voorzichtiger geworden met het vastleggen van gevoelige gegevens, bijvoorbeeld via de AVG. Toch weten we dat informatie die voor één doel verzameld wordt, in de loop der tijd ook voor andere doeleinden gebruikt kan worden. Dat kan betekenen dat plekken die nu veilig lijken – zoals de huisarts of de school van een kind – hun veilige karakter verliezen zodra deze administratie wordt ingezet om ongedocumenteerden op te sporen. En staat er straks niet gewoon politie in burger op de stoep bij organisaties die hulp bieden aan mensen zonder papieren?

Het is daarom terecht dat Carola Schouten, als burgemeester van Rotterdam, de vraag stelde: *“In wat voor land willen we leven?”*

Wie heeft er nog een politiek geheugen?

Met de naderende verkiezingen valt op dat dit inmiddels het derde kabinet op rij is dat de volle vier jaar niet uitzit. Deze korte zittingsduur van Kamerleden draagt bij aan een gebrekkig collectief geheugen in de Tweede Kamer.

Na de stemmingen over de asielwetgeving heeft de Tweede Kamer alsnog advies aan de Raad van State gevraagd over het amendement dat illegaliteit strafbaar wil maken. Echter, er is alleen advies gevraagd over de reikwijdte van het amendement. In 2011 heeft de Raad van State een volledig advies over strafbaarstellen van illegaliteit uitgebracht. Niemand leek zich dit te herinneren of heeft hiernaar verwezen.

U kunt het 2011-advies van de Raad van State hier nalezen: ([Advies Raad van State](#)).

Ook toen keurde de Tweede Kamer een wijziging van de Vreemdelingenwet goed, waarin illegaliteit strafbaar zou worden gesteld. In 2013 bekeek de Eerste Kamer deze kwestie: vrijwel alle uitvoeringsinstanties trokken aan de bel, waarna het wetsvoorstel in 2014 terecht werd ingetrokken (Zie: [Behandeling Eerste Kamer](#)).

Tien jaar later blijkt dat de argumenten van alle betrokken partijen die aan de bel trokken nog steeds overeind te staan — terwijl de discussie, naar ons inziens door gebrek aan dossierkennis, terug blijft keren. De bezwaren van de uitvoeringsorganisaties zijn onveranderd, alleen zijn deze op dit onderdeel nu niet bevraagd. Ook het advies van de Raad van State uit 2011 is nog even accuraat.

Volstaan bestaande wetten niet?

Er wordt gesuggereerd dat nieuwe wetgeving nodig is omdat afgewezen asielzoekers onterecht in Nederland blijven. Dit beeld is onterecht. Personen die na een afgewezen asielaanvraag weigeren mee te werken, worden in de praktijk al regelmatig vastgezet. Er zijn daarnaast ook andere mogelijke instrumenten als een inreisverbod voor handen. Ook op andere manieren kunnen mensen in vreemdelingenbewaring terechtkomen, bijvoorbeeld door controles op de werkplek, bij openbaar vervoer- of bij politiecontroles.

In de toelichting op de nieuwe wetgeving ontbreekt elke onderbouwing dat de bestaande wetgeving onvoldoende zou zijn. De omstandigheden voor mensen in detentie zijn overigens verre van ideaal.

Op opvanglocaties waar hulp aan ongedocumenteerden wordt geboden blijkt daarbij vaak dat mensen die onterecht zijn afgewezen hun verhaal niet goed genoeg hebben kunnen doen. Een groot deel van deze mensen blijkt, met juiste begeleiding tijdens het proces, gewoon recht te hebben om hier te mogen blijven. Deze mensen krijgen straks geen kans meer. Ze lopen het risico in detentie gezet te worden op het moment dat ze weer een voet over de drempel zetten bij de IND. Met een strafblad maakt een nieuwe beoordeling ook aanzienlijk minder kans van slagen.

Waarom mensen helpen strafbaar maken?

Sinds de stemmingen in de Tweede Kamer op 1 en 3 juli raken we niet uitgepraat over het strafbaar worden van hulp bieden aan ongedocumenteerden in de vorm van eten, bescherming, medische hulp of onderdak. De mensen zonder de juiste papieren zouden hard getroffen kunnen worden omdat ook de hulpbieders strafbaar worden. Het zou van hen vragen om onderscheid te maken tussen hulpvragers en dat achten wij in strijd met artikel 1 van de grondwet.

Veel vrijwilligers van kerken en seculiere opvanginstellingen zullen het herkennen: je wilt je inzetten voor één van de meest kwetsbare groepen, je werkt mee aan opvang, voedselvoorziening, medische zorg of ander noden. Iemand om papieren vragen is niet altijd noodzakelijk. Het zou dan ook absurd zijn als eten of een slaapplek aanbieden strafbaar wordt. Wij proberen ons voor te stellen hoe Nederland er uit gaat zien wanneer het helpen van mensen zonder geldige papieren strafbaar wordt. Een hypothetische situatie uitvergroten helpt hierbij. Stel dat je buurvrouw of collega onwel wordt, dan is onze natuurlijke neiging om te helpen en een arts te bellen. Maar als deze persoon niet de juiste papieren heeft dan is helpen, en dus de dokter bellen, strafbaar. Niet helpen gaat niet alleen tegen onze intuïtie en menselijkheid in, maar helpen betekent mogelijke vervolging. Maar iemand in nood niet helpen kan ook verwijtbaar zijn en vervolging opleveren. Alleen deze hypothetische situatie zegt genoeg over de ondeugdelijke manier waarop deze wetgeving in elkaar zit.

In deze novelle wordt dit onderdeel aangepakt. En kunnen mensen die andere mensen helpen straks opgelucht ademhalen. Maar de grootste zorg zit niet bij de hulpverleners. Mijn grootste zorg gaan over de mensen zelf, die in een onzekere en kwetsbare positie zitten. Hulpverleners helpen hen bijvoorbeeld ook met het doen van aangifte bij mishandeling en seksueel geweld. Voor vrouwen is aangifte doen van seksueel geweld nu al niet eenvoudig. Hoe kunnen ze dit blijven doen als mensen strafbaar zijn? Hoe kunnen burgerrechten worden gewaarborgd? Hoe kunnen deze vrouwen gemotiveerd worden om naar de politie te gaan? Als ze zelf strafbaar zijn geworden?

Is het wenselijk deze wet straks uit te voeren?

Bij het publiceren van de wetgeving die voorligt kwam de Raad van State met het advies om het pakket van asielmaatregelen niet bij de Tweede Kamer in te dienen. Er zijn diverse bezwaren na te lezen in het advies. Ook zijn er zorgen over de algehele uitvoerbaarheid van het gehele wetgevingspakket. Uitvoerende organisaties, zoals de IND, politie en gemeenten, geven aan dat de wijzigingen omvangrijk zijn, zeker in combinatie met het Europese Asiel- en Migratiepact. In 2021 concludeerde de Tijdelijke Commissie Uitvoeringsorganisaties dat gebrekkige samenwerking tussen Tweede Kamer, ministeries en uitvoeringsorganisaties tot problemen leidt. Dit specifieke amendement over strafbaarstelling is helemaal niet deugdelijk voorbereid. Betrokken organisaties zijn niet bevraagd, er is geen openbare consultatie geweest, geen advies van de Raad van State vooraf aangevraagd etc.

De Tweede Kamer heeft bij het pakket wetgeving onvoldoende geluisterd naar de uitvoerende organisaties en geen volledige uitvoeringstoetsen uit laten voeren. En doet dit ook niet bij dit amendement. De politie geeft aan het onwenselijk te vinden als mensen die illegaal hier verblijven strafbaar worden gesteld. Ook de grote gemeenten hebben zich uitgesproken en vinden het niet wenselijk dit wetsonderdeel uit te voeren. Met de genomen beslissingen in de Tweede Kamer blijkt dat er niet geleerd is van de aanbevelingen van de Tijdelijke Commissie Uitvoeringsorganisaties.

Wensen voor Nederland

Ik roep op, net als meer dan 10.000 anderen mensen, om deze asielwetten in zijn geheel te stoppen. Het artikel over strafbaarstelling van verblijf moet in zijn geheel geschrapt worden. Ik wil wonen in een land waar;

- Iedereen die wordt uitgebuit en/ of mishandeld veilig naar de politie kan;
- Alle slachtoffers van seksueel geweld aangifte kunnen doen, zonder risico's;
- Mensen die niets verkeerd doen niet in de gevangenis belanden.;
- Mensen helpen vanzelfsprekend is;
- We omkijken naar mensen in een kwetsbare positie;
- De rechtstaat wordt gekoesterd en beschermd.

Met deze novelle wordt tegemoet gekomen aan een klein deel van deze wensen. Maar het is volstrekt onvoldoende om alleen de hulpverleners te beschermen en niet de mensen zelf die worden getroffen door deze wetgeving.